

PER QUÈ EL VUITÈ VOLUM DE *MISCEL·LÀNIA*
LITÚRGICA CATALANA ESTÀ DEDICAT
A AIMÉ-GEORGES MARTIMORT

per ALEXANDRE OLIVAR

I

Excepte tres, els volums que han aparegut de *MISCEL·LÀNIA LITÚRGICA CATALANA* porten dedicatòries a determinats membres vius o difunts de la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics, cosa que no ha d'establir cap precedent per a poder dedicar volums futurs a personalitats que no formin part de la Societat, si s'escau de fer-ho. Les mateixes dedicatòries expressen els motius que han impulsat els membres de la Societat a retre homenatge a les persones que entren en qüestió. El present volum vuitè porta una dedicatòria, la raó de la qual no és difícil d'endevinar. Primerament, el nom de monsenyor Aimé-Georges Martimort és un dels més conspicus que honora la nostra Societat. És també un dels membres més antics d'aquesta corporació. La primera redacció dels Estatuts de la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, datat del maig de l'any 1970, porta en apèndix la primera llista dels membres, entre els quals hi figura Aimé-Georges Martimort. Ell i Joseph Lemarié són els únics socis no catalans que comprèn aquest primer elenc, que consta de dinou membres. Però les relacions de Mons. Martimort amb la Societat són anteriors a la data esmentada.

L'arxiu de la Societat conserva un bon nombre de cartes de Mons. Martimort, perquè el canonge tolosà sempre ha estat fidel i puntual en escriure. La primera carta d'ell adreçada a mi (jo era aleshores secretari de la Societat, de la qual monsenyor Josep Vives i Gatell en fou president, el primer, fins al 1978) és datada del 15 de juny del 1969, és a dir, d'abans que la Societat es constituís en filial de l'Institut. En aquest sentit, resposta a una enquesta, Martimort expressava la seva preferència per una societat de tipus de corporació amical, desprovista d'aparat jurídic, en la qual les reunions, d'especialistes com serien, per tal que fossin

eficaces, havien de conservar un to d'intercanvi familiar. Comparava aquestes reunions amb les que es feien a Tolosa de Llenguadoc. Allí, a invitació, es reunien uns quants professors, formant un cercle patristic, dues o tres vegades l'any a la casa d'un dels participants.

En tots aquests detalls coincidíem els fundadors de la Societat i, de fet, les sessions s'han anat fent dues (excepcionalment tres) vegades l'any. Allò que no fou possible va ésser restar una societat entre amics sense una formalització jurídica. Les circumstàncies polítiques del temps al nostre país ens obligaven a enregistrar civilment la Societat. Com que en aquelles condicions la nostra corporació no tenia la perspectiva de ser reconeguda pel registre civil, ja que era una entitat que portava el nom de Societat Catalana d'Estudis Litúrgics, vam haver de demanar aixopluc, per dir-ho així, a l'Institut, el qual, com a corporació, mai havia deixat d'ésser reconegut per l'Estat espanyol.

En aquesta primera carta, Martimort, responent a altres punts de l'enquesta enviada als primers socis, donava alguns consells que val la pena recordar per l'interès que tenen vinguts com són d'una persona experimentada. Deia que, en últim cas, seria suficient una reunió anual, en la qual hom es comunicaria mútuament treballs i informacions. Cada un hauria de portar preparada una petita nota bibliogràfica dels treballs duts a terme o dels que estaven a punt d'aparèixer, no únicament dels propis, sinó dels de l'ambient en el qual hom vivia, dels coneguts per lectures i converses. Seria una oportunitat de fer preguntes sobre coses, de les quals un interessava estar informat.

Això és el que, en realitat, han anat fent els membres de la Societat en l'apartat de «Comunicacions particulars i preguntes» que porten els programes (ordres del dia) de les nostres sessions.

La carta en qüestió de Mons. Martimort acaba així:

La liste des membres, telle qu'elle est donnée dans votre note du 3 juin, montre le grand intérêt qu'il y aura à réunir ainsi les gens les plus compétents. Mais il ne faut *que* des gens compétents, sous peine de perdre du temps!

La relació amb el tolosà Martimort ha interessat sempre a la Societat, perquè la intenció d'aquesta era i continua essent estar en comunicació amb els coneixedors de la història del culte cristià dels països limítrofs de Catalunya; per tant, amb els de la Narbonesa i de l'Occitània en general. Els Estatuts de la Societat exigeixen que per ésser soci cal haver publicat un treball científic sobre un tema litúrgic català o d'un país veí. Mons. Martimort és autor d'una descripció tècnica d'un sacramentari de Carcassona o de la regió, però ha publicat altres obres que resulten ésser uns instruments de treball de primer ordre per a la història del culte cristià també a Catalunya.

En un paper no datat, que ha d'ésser de poc abans d'acabar la prepa-

ració del seu llibre *La documentation liturgique de Dom Edmonde Martène*, aparegut l'any 1978, Mons. Martimort informa que

Dom Martène n'a connu que de façon indirecte la liturgie de l'Espagne: par le Missel et le Bréviaire de Ximenes qu'il trouvait dans la bibliothèque de Colbert; ou par des manuscrits que le hasard a conduits en France, tel le Pontifical de Cuenca. Quant à la Narbonnaise, il n'en a été documenté que par les *Fragmenta historiae* de son confrère Dom Claude Estiennot, ou les notes d'autres Mauristes (par ex. Dom Boisserie, prieur de La Daurade de Toulouse).

C'est ainsi que Martène a pu citer des extraits d'un sacramentaire de la région de Carcassone, que Estiennot date du VIIe ou IXe siècle et qu'il pense originaire du monastère de Caunes ou de Montolieu. Je n'en trouve pas trace.

Pour Narbonne même, outre l'important Pontifical que possédait la chanoine Pesch et qu'a étudié naguère Mr. Gros, Martène cite d'autres manuscrits que je n'ai pu trouver, et aussi le Pontifical de Pierre de La Jugie conservé actuellement au Trésor de la Cathédrale.

Je n'ai pu retrouver un Rituel d'Aniane, des Coutumes du prieur de Cassan, un Ordinaire ou Coutumier de Gellone (ce n'est pas Montpellier 26), pareillement consultés par Estiennot.

No havent pogut publicar-les al seu moment, crec útil fer conèixer ara aquestes valuoses observacions, les quals van seguides d'altres observacions que també són molt útils i mereixen ser publicades. Martimort escriu que cercant en les biblioteques i catàlegs s'ha trobat amb diferents manuscrits que no ha pogut estudiar per falta de temps; ell estaria content que algú se n'ocupés i en fes conèixer eventualment la bibliografia. Els manuscrits són aquests:

Lectionnaire de l'office (partie d'hiver), XIIe siècle, aux Archives départementales de l'Hérault, sans cote (semble catalan ou narbonnais);

Pontifical de Gérone, début XVe siècle, London, Br. Mus., Add. 40738;

Ordo de la bénédiction d'un abbé, copié dans Bibl. Nat., coll. Baluze, ms. 379, f. 146-150, «Ex archivo monasterii Sancti Hilarii in dioecesi Carcassonensi»;

Missel du XIIIe siècle, qui a été à Prouille ou à Limoux dès le XIVe siècle: London, Br. Mus., ms. Egerton 3153 (Catal. Add., t. 26, pt. 1, p. 341-343);

Pontifical de Mirepoix, XVIe s., à la State Library of Victoria (Australia), ms. 220;

Livre de Prime de la cathédrale de Toulouse, XVe siècle, Bibl. Nat., Nouv. acquis. lat., ms. 3036 (acquis entre 1936-1940).

Aquesta ha estat la comunicació més important que Mons. Martimort ha fet a la Societat. En carta del 22 de desembre del 1975 informa, entre altres coses, sobre l'acabament dels originals del seu llibre sobre Dom Martène. Amb goig i agraïment transcriu aquest paràgraf:

Il faudra bien qu'un jour je me décide à venir à Barcelone à une réunion de la Societat d'estudis litúrgics! C'est une des rares sociétés liturgiques où l'on travaille encore et je m'en réjouis.

Malauradament, les circumstàncies han fet que no hagi pogut participar en cap de les nostres sessions. Entre les cartes que anà enviant per excusar la seva absència de les reunions ordinàries de la Societat o per altres motius, n'hi ha una del 16 d'octubre del 1978, en la qual expressa la seva admiració pel primer volum de MISCEL·LÀNIA LITÚRGICA CATALANA.

L'any 1982 la Societat, acollint-se a les facilitats que oferia l'Institut de part de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tècnica (CIRIT), projectà la vinguda d'Aimé-Georges Martimort per donar unes conferències a la seu de l'Institut. Va contestar que la invitació que li feien l'honorava en gran manera i que era sensible a l'alegria de retrobar tants amics catalans. Però el temps de què disposava per a la preparació de les conferències era massa reduït; llavors ell es trobava immers en la preparació de la segona edició de *L'Église en prière* (carta del 9 de desembre del 1982). En una altra carta, datada del 18 de setembre del 1983 al·lega motius de salut que impedeixen que faci un viatge a Barcelona. Només per obediència a la Santa Seu, concretament a la Congregació del Culte Diví, viatja per traslladar-se a Roma, on dirigeix reformes importants de l'ofici diví.

El 24 de desembre del mateix any 1983, Mons. Martimort torna a expressar el greu que li sap no haver pogut anar a Barcelona. Addueix, una altra vegada, com a causa principal, la reedició en preparació de *L'Église en prière*. Més que d'una simple reedició es tractava «plutôt d'une refonte complète», que ell dirigia i n'era coautor. L'obra aparegué en quatre volums entre el 1983 i el 1984.

Hi ha, de Mons. Martimort, un paper no datat, que deu ésser del 1995. És un escrit adreçat a la Societat a propòsit de l'aparició del volum VI de MISCEL·LÀNIA LITÚRGICA CATALANA, dedicat a la memòria del soci José Janini. El judici que fa Martimort del difunt Janini és tan interessant que el judico digne d'ésser transcrit. Diu:

Je tiens à m'associer de loin à l'évocation que va faire Dom Olivar de notre regretté collègue José Janini. Il a vraiment marqué une date importante dans le domaine de l'érudition liturgique, non seulement par les nombreuses publications de textes qu'il a si heureusement procurées, mais plus encore peut-être par ses catalogues des manuscrits liturgiques des bibliothèques d'Espagne: cet instrument de travail est toujours à côté de ma table et c'est un des usuels que je consulte sans cesse.

Mais à ces qualités de servant, je dois dire qu'il ajoutait une merveilleuse serviabilité pour les amis, et je n'ai bénéficié souvent.

Souhaitons que son exemple soit imité par les générations qui montent. L'étude de la liturgie est une chose merveilleuse...

II

Aimé-Georges Martimort nasqué a Tolosa de Llenguadoc (any 1911). Sempre m'ha semblat un francès cent per cent, però enamorat de la seva terra natal, que coneix molt bé. Recordaré sempre les explicacions que m'ha fet bo i visitant la seva ciutat o les que ens féu al grup de liturgistes i altres historiadors, quan, per exemple, des de Fanjeaux, ens acompanyà cap a Carcassona, Narbona i llocs veïns, tan semblants a Catalunya pel paisatge i tan pròxims a la nostra història.

Mons. Martimort és, abans que res, un liturgista, però ho és en el sentit més ample de la paraula. El gust per a la investigació de la litúrgia en el camp històric li deu haver vingut d'una exigència per l'interès pastoral, el qual no pot ésser degudament satisfet sense un coneixement del desplegament del culte cristià en el curs dels segles. A l'excel·lent i reconegut coneixement que té de la història del culte diví hi ha contribuït el professorat exercit a la facultat de teologia de l'Institut Catòlic de Tolosa i, temporalment, a l'Institut Superior de Litúrgia de París. És prou coneguda la influència personal que tingué, ja molt abans del Concili Vaticà II, en el moviment litúrgic de França, moviment que comptà amb noms tan conspicus com els de Bouyer, Daniélou, Doncoeur, Gy, Lécuyer, Rauch, Roguet, Sérès i tants d'altres, que formaven el grup de redacció de *La Maison Dieu* i constituïen el Centre Pastorale Liturgique de París o hi col·laboraven. Són creacions dels anys quaranta, actives en la immediata postguerra. Ja en aquest temps començà el contacte que he anat mantenint amb Mons. Martimort, amb el qual vaig coincidir a Versalles, Lió, Estrasburg, Assís, París, Tolosa, Fanjeaux i no sé en quins llocs més, no cal dir a Montserrat.

Existí igualment una bona relació personal amb altres membres de la Societat: amb Anscari Manel Mundó, el saber del qual valorava molt; amb el pare Jordi Pinell; amb Miquel dels Sants Gros, Joan Bellavista i Pere Farnés, que havien estudiat a l'Institut Superior de Litúrgia, de París, on foren deixebles seus, perquè Mons. Martimort hi impartia cada any un curset. El Dr. Gros em recorda l'admiració que Martimort sentia pel Dr. Eduard Junyent, amb el qual coincidí en el Pontifici Institut d'Arqueologia, de Roma. També em recorda el seu contacte personal amb ell el Dr. Sebastià Janeras, amb qui es trobà ja vers el final de la dècada dels anys cinquanta. Gràcies a Mons. Martimort he fet jo coneixences i he contret bones amistats, particularment amb la professora Suzanne Poque, el professor Paul Force i el Dr. Robert Cabié, successor seu en la càtedra de Tolosa i actualment membre de la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics. Si m'és lícit reportar encara un altre record personal, recordaré la invitació que em va fer per a donar una conferència a un cercle restringit de professors, a Tolosa, que va ésser sobre la predicació cristiana antiga. Conservo un record molt grat d'aquesta estada a la capital del Llenguadoc, en la qual Mons. Martimort m'hostatjà a casa seva.

Un altre membre de la nostra Societat que ha mantingut un contacte molt agradós amb Mons. Martimort és el Dr. Joan Bellavista. El seu primer contacte directe amb ell fou el setembre del 1958, en ocasió de la vinguda de Martimort a Montserrat amb el pare Pierre-Marie Gy, A.-M. Roguet i altres, per a la reunió internacional de treball sobre el catecumenat. L'equip incipient del Centre de Pastoral Litúrgica de Barcelona (Tena, Farnés, Bellavista) passà un matí amb Martimort i després feren una visita a la ciutat. L'octubre de l'any següent, Mons. Martimort repetí la visita a Barcelona i pronuncià una conferència, que el Centre li havia demanat, sobre pastoral litúrgica, adreçada a preveres. Naturalment, les repetides trobades significaren un tracte cada vegada més personal amb Joan Bellavista i molt relacionat amb l'inici del Centre Pastoral Litúrgica de Barcelona. Mn. Bellavista tingué una ocasió especial de fruir de la cordialitat de Mons. Martimort en una trobada de treball a Roma, a la Congregació del Culte Diví, l'abril del 1990, i en la seva anada a l'Institut Catòlic de Tolosa, el maig del 1993. De la correspondència mantinguda entre ambdós, Joan Bellavista m'ha proporcionat una còpia d'una carta del 3 de novembre del 1995, que és per a aquestes pàgines particularment interessant. Després de lloar-li la seva edició del *Sacramentari de Barcelona*, Martimort afegeix:

Ce m'est une occasion pour vous dire l'admiration que j'éprouve devant l'équipe brillante de liturgistes érudits que nous offre en modèle Barcelone et sa Societat d'Estudis Litúrgics. Continuez ce bon travail. Dites mes amitiés à tous. J'ai eu l'heureuse surprise d'une visite à Toulouse de Mons. Tena...

Molt íntima i cordial ha estat i és encara l'amistat entre Mons. Martimort i el pare Adalbert Franquesa. La col·laboració d'ambdós fou molt estreta en els treballs preparatoris del Concili Vaticà II i durant la seva primera sessió. El pare Franquesa sap explicar mil detalls i anècdotes a propòsit d'aquesta col·laboració, que jo vaig contemplar de bastant prop, essent com era secretari i assessor del cardenal Anselm Albareda, un dels cardenals presidents de la comissió *de re liturgica*. Va ésser en la referida primera sessió del Concili que eixí, com a primer fruit d'aquest, la Constitució sobre la sagrada litúrgia *Sacrosanctum Concilium*. Aquest document exigí la creació del Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia, de la qual formaren part com a *consultores* Martimort i Franquesa. En el Consilium figuraven, també entre els *consultores*, Anscari Mundó, Jordi Pinell i jo mateix.

Suprimint el Consilium després d'anys de treball, Aimé-Georges Martimort quedà consultor de la Congregació del Culte Diví. Allí li ha estat encarregat dur a terme el projecte d'un *cursus* biennal de la Litúrgia de les Hores, treball que fa anys que dura i que encara no està acabat i en el qual hi han col·laborat Pere Farnés i qui firma aquestes pàgines. Això

m'obligà a traslladar-me a Roma dos o tres cops l'any i tenir contacte amb Mons. Martimort, amb el futur cardenal Virgilio Noè i amb qui fou sotssecretari de la Congregació, l'actual bisbe auxiliar de Barcelona Dr. Pere Tena, amb el pare Mario Lessi-Ariosto S. J., amb Don Vincenzo Raffa i amb Mons. Tran Van Kha, per no parlar del comitè encarregat de la revisió (millor és dir: nova edició) del Martirologi. En el comitè del Martirologi també intervenia, amb un cert lideratge, Mons. Martimort; hi vaig retrobar amics i hi vaig contreure amistats: Jordi Gibert, Charles Burns, Jacques Dubois, Jean Evenou, Achille M. Triacca, etc.

Havent complert vuitanta anys d'edat, Mons. Martimort renuncià a viatjar a Roma. Per aquest motiu i per posar un terme a la nostra col·laboració ordinària a la comissió encarregada de la nova Litúrgia de les Hores, els pares Mario Lessi-Ariosto, Jordi Gibert, Joan Evenou, Mons. Tran Van Kha i jo ens vam reunir amb Mons. Martimort, l'octubre del 1994, al monestir cistercenc femení de Boulaur (Saramonne), entre Tolosa i Auch. Ha estat l'últim contacte personal que he tingut amb Mons. Martimort, però no l'epistolar. *De loin* continua relacionant-se amb la nostra Societat i amb alguns membres en particular.

III

Venerem el canonge monsenyor Martimort (prelat honorari de Sa Santetat des de 1967) com un liturgista complet: coneixedor de les cerimònies i rúbriques, pastoralista molt significat, tant promotor d'una renovació de la litúrgia com prudent i degudament crític davant les innovacions impropres, sobretot les que estan en oposició amb la recta comprensió del veritable culte diví i de la seva teologia. Admirem especialment l'historiador, la bibliografia del qual ens mostra que continua ocupant-se críticament de la documentació, començant per la més antiga.

Però no hem de veure en la figura de Martimort una persona tancada exclusivament en la investigació de la litúrgia. Això ho deixa veure també la seva bibliografia. Recordem, a més, que a partir del 1972, fou durant uns anys director del *Bulletin de littérature ecclésiastique*.

Honorat ja amb miscel·lànies ofertes a ell, li preguem que accepti la dedicatòria d'aquest vuitè volum de MISCEL·LÀNIA LITÚRGICA CATALANA: és un testimoni de gratitud per l'afecte que ell ha demostrat tenir envers la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics.